

KOLLOIDKÉMIA

ANYAGMÉRNÖK MSc. NAPPALI TÖRZSANYAG

TANTÁRGYI KOMMUNIKÁCIÓS DOSSZIÉ

**MISKOLCI EGYETEM
MŰSZAKI ANYAGTUDOMÁNYI KAR
KÉMIAI INTÉZET**

Miskolc, 2019/20. tanév I. félév

Tartalomjegyzék

1. Tantárgyleírás

Tárgyjegyző, óraszám, kreditérték. A tantárgy feladata és célja. A tantárgy tematikus leírása. A kurzusra jelentkezés módja. Oktatási módszer. Félévközi számonkérés módja. Követelmények. Értékelés módja. Kötelező- és ajánlott irodalom.

2. Tantárgytematika

3. Vizsgatételek

4. Minta zárthelyik

5. Egyéb követelmények

1. Tantárgyleírás

Tantárgy neve: KOLLOIDKÉMIA	Tantárgy neptun kódja: MAKKEM274-17-M Tárgyfelelős intézet: Kémiai Intézet Tantárgyelem: ¹ Kötelező (K)
Tárgyfelelős: Dr. Szőri Milán, egyetemi docens	
Közreműködő oktató(k):-	
Javasolt félév: ² Ö	Előfeltétel: Általános és szervetlen kémia (MAKKEM218B), Szerves kémia II. (MAKKEM229B), Fizikai Kémia II. (MAKKEM222B)
Óraszám/hét: ³ Elmélet: 2 Gyakorlat: 2	Számonkérés módja (a/gy/k/b): ⁴ aláírás-kollokvium
Kreditpont: ⁷	Munkarend: ⁵ Nappali
<p>Tantárgy feladata és célja: Határfelületi jelenségek, asszociációs kolloidok, makromolekulás oldatok, diszperz rendszerek, valamint nanorészecskék témaköreiből származó azon alapismeretek elsajátítása, amelyek elengedhetetlenek a mérnöki szemlélet kialakításához. Megismertetni a hallgatókat a kolloidok főbb típusaival, azok tulajdonságaival előállításuk és megszüntetésük laboratóriumi és vegyipari módszereivel, környezetvédelmi vonatkozásaival. A gyakorlat célja: A fent említett témakörök elmélyítése egyrészt számolási példákon keresztül, valamint a megszerzett ismeretek birtokában a mérnöki szemlélet kialakítása céljából a hallgatók a laboratóriumban konkrét vizsgálatokat végeznek, a mérési adatokból önállóan jegyzőkönyvet készítenek.</p> <p>Fejlesztendő kompetenciák:</p> <p>tudás:</p> <p>AT1 Részletes ismeretekkel rendelkezik az anyagmérnöki szakmához kapcsolódó természettudományos és műszaki elméletek és gyakorlati eljárások tekintetében. AT2 Részletesen ismeri a specializációjának megfelelő szerkezeti anyagok fontosabb tulajdonságait, alkalmazási területeit. AT6 Rendelkezik a területhez kapcsolódó mérés-technikai és méréselméleti ismeretekkel. AT8 Átfogó ismeretekkel rendelkezik a korszerű anyagszerkezetek és anyagtechnológiák terén.</p> <p>képesség:</p> <p>AK1 Képes megfogalmazni a szakterülethez kapcsolódó problémákat a matematika nyelvén és analitikus vagy numerikus megoldást tud adni az adódó egyenletek (egyenletrendszerek) megoldásával. AK2 Rendelkezik a megfelelő szintű manuális készségekkel. AK7 Képes laboratóriumi vizsgálatokat végezni, a mérési eredményeket feldolgozni, kiértékelni és dokumentálni. AK10 Törekszik arra, hogy önképzése révén eredeti ötletekkel gazdagítsa a szakterület tudásbázisát.</p> <p>attitűd:</p> <p>AA1 Törekszik arra, hogy szakterülete legújabb eredményeit saját fejlődése szolgálatába állítsa. AA4 Törekszik szakmailag magas szinten önállóan vagy munkacsoportban megtervezni és végrehajtani a feladatait. AA7 Nyitottan áll az önművelést, önfejlesztést szolgáló szakmai továbbképzésekhez. AA8 Elkötelezett a magas színvonalú, minőségi munkavégzés iránt és törekszik e szemléletet munkatársai felé is közvetíteni.</p> <p>autonómia és felelősség:</p> <p>AF1 Szakmai problémák megoldása során önállóan és kezdeményezően lép fel. AF2 Felelősséggel viseltetik a fenntarthatóság és környezettudatosság terén.</p>	
Tantárgy tematikus leírása:	
Előadás: 1. Első- és másodrendű kémiai kötések és szerepük a kolloid rendszerek kialakulásában.	Gyakorlat: 1. Balesetvédelem. Számolási gyakorlat: Többkomponensű elegyek összetételének mennyiségi

KOMMUNIKÁCIÓS DOSSZIÉ

<p>Elegyösszetétel mennyiségi jellemzése.</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Asszociációs kolloidok. 3. Makromolekulás oldatok. 4. Határfelületi jelenségek I.: Gázok és gőzök adszorpciója szilárd felületen. Adsorbensek. 5. Határfelületi jelenségek II.: Folyadék-folyadék, szilárd-folyadék határfelületek. 6. 1. előadás Zh. 7. Diszperz rendszerek csoportosítása. Diszperz rendszerek általános jellemzése és állapotváltozásai. Kolloidstabilitás. 8. Szünet. 9. Aeroszolok, habok és emulziók. 10. Szolok és szuszpenziók. 11. Koherens rendszerek. 12. 2. előadás Zh. 13. Konzultációs előadás a vizsgakérdések kidolgozása érdekében 	<p>jellemzése.</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. CMC meghatározása elektromos vezetőképesség méréssel 3. Polietilén-glikol (PEG) polimeroldatok viszkozitása 4. Kísérleti S/G adszorpciók izotermák modellezése. (Gázadszorpció volumetrikus mérése.) 5. Híg festékoldat adszorpciója S/L határfelületen 6. Folyadékelegyek felületi feszültségének mérése sztalagmómméterrel 7. Részecskeméret-eloszlás mérések dinamikus fényszórás méréssel 8. Szünet. 9. Kolloidstabilitás jellemzése vizsgálatok zéta-potenciál mérésekkel 10. Szolok és szuszpenziók előállítás 11. Műanyagok tulajdonságainak vizsgálata 12. Gyakorlati Zh. 13. Eredmények, pótolnivalók megbeszélése
---	--

Félévközi számonkérés módja:

- ❖ A laboratóriumi gyakorlatokon való **részvétel kötelező**. A laboratóriumi gyakorlatokról hiányozni csak indokolt esetben, orvosi igazolás bemutatása esetén lehetséges, de pótlásra ebben csak a gyakorlatvezető által kijelölt időpontban (jellemzően az félév utolsó hetében) van lehetőség és maximum 1 gyakorlat pótolható.
- ❖ A hallgató a gyakorlat felkészülési anyagából **maximum 2 pontért ún. „beugró” zárt helyit** (beugró ZH) ír minden gyakorlaton. Ennek a megfelelt szintet (**min. 50%**) el kell érnie ahhoz, hogy a hallgató a gyakorlatot elkezdhesse. Ellenkező esetben el kell hagynia a laboratórium területét, és ezzel az adott gyakorlatra nulla pontot kap.
- ❖ A hallgató a mérésekről, azok eredményeiről a **következő gyakorlat megkezdéséig** a jegyzőkönyvet köteles leadni a gyakorlatvezetőnek, melyre **maximum 3 pont** adható. Időben le nem adott jegyzőkönyv 0 pontot ér. A laboratóriumi gyakorlatok során így összesen **szerezhető pontok legalább 50%-ának elérése az aláírás egyik feltétele**. Aki **legalább a gyakorlaton megszerzhető pontok harmadát (33%-át)** nem ér el összesen a laboratóriumi kötelezettségekből, aláírást nem pótolhat, aláírás megtagadásban részesül.
- ❖ A gyakorlatok értékelésében a legjobb 8 gyakorlat beugró és gyakorlati pontpár kerül beszámításra így a gyakorlatokból.
- ❖ A laboratóriumi **gyakorlatok anyagából** a félév végén 1 alkalommal zárthelyi írására kerül sor (**gyakZH**). Ezzel maximum **20 pont** szerezhető. **Aláírás megszerzésének egyik feltétele**, hogy a hallgató a ZH pontok **min. 50 %-át** megszerzeze.
- ❖ A félév során **két alkalommal előadás ZH** írására kerül sor az elméleti előadások anyagából, amellyel **2×20 pont** szerezhető, amelyből **dolgozatontként legalább a pontok 50%-ának megszerzése kötelező az aláíráshoz**.
- ❖ Zárthelyi dolgozatok írásáról hiányozni csak indokolt esetben, orvosi igazolás bemutatása esetén lehetséges, de pótlásra ebben az esetben sincs lehetőség. **ZH-k pótlására csak aláírás-pótlás keretében van mód, melynek időpontja a vizsgaidőszak első két hetében a tantárgyjegyző által rögzített időpont**.
- ❖ **A minimum pontok nem teljesítése az aláírás megtagadását vonja maga után!**
- ❖ **Az aláírás további feltételei a félév során:**
  - a fentebb említett előírások alapján elérhető 100 pontból **legalább 50 pont megszerzése;**
  - az előadások **legalább 60%-ának látogatása,**
- ❖ **mindegyik laboratóriumi gyakorlat elvégzése.**
- ❖ **Félév munka értékelésekor** maximum 100 pont érhető el. A félév során nyert pontszámok átváltása félévi munkához tartozó érdemjeggyé:

0-49 pont (<50%): elégtelen

50-59 pont (<60%): elégséges

KOMMUNIKÁCIÓS DOSSZIÉ

60-74 pont (<75%): közepes

75-89 pont (<90%): jó

90-100 pont (90%<): jeles

Kollokvium teljesítésének módja, értékelése⁶:

- ❖ A vizsgáztatás módja: szóbeli vizsga.
- ❖ A vizsgára jelentkezni Neptun rendszerben lehet. A jelentkezés feltétele, hogy a hallgató rendelkezzen legalább elégséges érdemjeggyel Általános és szervetlen kémia (MAKKEM218B), Szerves kémia II. (MAKKEM229B) és Fizikai Kémia II. (MAKKEM222B) tantárgyakból.
- ❖ A vizsga elején az aznap vizsgára jelentkezett hallgatók **15 perces, 10 kérdésből álló „beugró” dolgozatot írnak**, amelynek kérdései a legfontosabb kolloidkémiai alapfogalmakra vonatkoznak. Az a hallgató bocsájtható szóbeli vizsgára, aki a **10 kérdésből legalább 8 kérdést helyesen megválaszol**. Sikertelen „beugró” dolgozat esetén a NEPTUN rendszerbe kollokvium érdemjegyként elégtelen minősítés kerül bejegyzésre.
- ❖ A sikeres „beugró” dolgozatot írt hallgatók ezután a kommunikációs dossziében is feltüntetett tételsorból 1 db tételt húznak, melynek átgondolására 10 perc felkészülési idő áll a hallgató rendelkezésére. A szóbeli vizsga időtartama 20 perc.
- ❖ **Vizsga értékelése:** 5 fokozatú értékelés.
- ❖ **A félévi érdemjegy számítása: ötfokozatú értékelés** (50% félévi munka érdemjegye + 50% vizsga érdemjegye)

Kötelező irodalom:

- ❖ Szántó F.: *A kolloidkémia alapjai*, Gondolat, Budapest (1987). ISBN 963 281 840 7
- ❖ Patzkó Ágnes: *A kolloidika alapjai*, JATEPress, Szeged (2013). ISBN 978 963 315 126 6
- ❖ László K. Felületek fizikai kémiája, BME Fizikai Kémia és Anyagtudományi Tanszék, Tipotex kiadó (2011) ISBN 978-963-279-471-6.
- ❖ Barnes G.T., Gentle I. R.: *Interfacial Science*, Oxford University Press, (2005).

Ajánlott irodalom:

- ❖ Patzkó Ágnes (szerk.): *Kolloidika laboratóriumi gyakorlatok*, JATEPress, Szeged (2012). ISBN 978 963 315 082 5
- ❖ Bárány Sándor: *A kolloidkémia alapjai* (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász, jegyzet).
- ❖ Hórvölgyi Z. *A nanotechnológia kolloidkémiai alapjai* BME Fizikai Kémia és Anyagtudományi Tanszék, Tipotex kiadó (2011) ISBN 978-963-279-4467-9.
- ❖ Shaw D. J.: *Bevezetés a kolloid és felületi kémiába*, Műszaki Kiadó Budapest (1986).
- ❖ Paul C. Hiemenz, Raj Rajagopalan: *Principles of Colloid and Surface Chemistry (3rd Edition)*, CRC Press, New York (1997). ISBN 082 479 397 8.

¹Kötelező, kötelezően választható, szabadon választható (K, KV, SZV)

²Javasolt félév számmal és keresztfélév miatt őszi/tavaszi (Ő/T) megjelöléssel. (pl.: 3. T)

³Nappali/15 heti bontásba, levelező/félév

⁴Számonkérés módja: aláírás, aláírás-gyakorlati jegy, aláírás-kollokvium, aláírás-beszámoló

⁵Nappali/levelező

⁶Értékelés fajtájának értelmezése: a: kétfokozatú (nem megf., megf.), gy: ötfokozatú (1-5), k: ötfokozatú (1-5), b: háromfokozatú (nem megf., megf., kiv.megf.)

2. Tantárgytematika

HÉT	ELŐADÁS	GYAKORLAT
1.	Első- és másodrendű kémiai kötések és szerepük a kolloid rendszerek kialakulásában. Elegyösszetétel mennyiségi jellemzése.	Balesetvédelem. Számolási gyakorlat: Többkomponensű elegyek összetételének mennyiségi jellemzése.
2.	Asszociációs kolloidok.	CMC meghatározása elektromos vezetőképesség méréssel
3.	Makromolekulás oldatok.	Polietilén-glikol (PEG) polimeroldatok viszkozitása.
4.	Határfelületi jelenségek I.: Gázok és gőzök adszorpciója szilárd felületen. Adsorbensek.	Kísérleti S/G adszorpciós izotermák modellezése.
5.	Határfelületi jelenségek II.: Folyadék-folyadék, szilárd-folyadék határfelületek.	Híg festékolgat adszorpciója S/L határfelületen.
6.	1. zárthelyi dolgozat az előadás anyagából (ZH1)	Folyadékelegyek felületi feszültségének mérése sztalgométerrel.
7.	Diszperz rendszerek csoportosítása. Diszperz rendszerek általános jellemzése és állapotváltozásai. Kolloidstabilitás.	Részecskeméret-eloszlás mérések dinamikus fényszórás méréssel.
8.	Szünet	Szünet
9.	Aeroszolok, habok és emulziók.	Kolloidstabilitás jellemzése vizsgálatok zéta-potenciál mérésekkel.
10.	Szolok és szuszpenziók.	Szolok és szuszpenziók előállítása
11.	Koherens rendszerek.	Műanyagok tulajdonságainak vizsgálata
12.	2. zárthelyi dolgozat az előadás anyagából (ZH2)	Gyakorlati zárthelyi dolgozat (gyakZH)
13.	Konzultációs előadás a vizsgatételek kidolgozása érdekében	Gyakorlati zárthelyi dolgozat (gyakZH) javító. Eredmények, pótolnivalók megbeszélése

3. Vizsgatételek

- (1) Első- és másodrendű kémiai kötések és szerepük a kolloid rendszerek kialakulásában. Elegyösszetétel mennyiségi jellemzése.
- (2) Asszociációs kolloidok.
- (3) Makromolekulás oldatok.
- (4) Határfelületi jelenségek I.: Gázok és gőzök adszorpciója szilárd felületen. Adsorbensek.
- (5) Határfelületi jelenségek II.: Folyadék-folyadék, szilárd-folyadék határfelületek.
- (6) Diszperz rendszerek csoportosítása. Diszperz rendszerek általános jellemzése és
- (7) állapotváltozásai.
- (8) Kolloidstabilitás.
- (9) Aeroszolok, habok és emulziók.
- (10) Szolok és szuszpenziók.
- (11) Koherens rendszerek.
- (12) Bevezetés a nanorendszerek világába.

Megjegyzés: A vizsgatételekre az előadáson bemutatott diásorok, és az előadáson készített saját jegyzetek alapján lehet felkészülni, hozzákapcsolódó jegyzettel együtt az előadás anyaga letölthető <http://www.uni-miskolc.hu/~kemszori/> oldalról).

4. Kollokviumra „beugró” kérdések kolloidkémiaiából (minta)

- (1) Milyen első- és másodrendű kémiai kötések ismer?
- (2) Mit értünk kolloid rendszereken?
- (3) Töltse ki a következő táblázatot a kolloid rendszerek megfelelő elnevezéseivel!

Diszpergált fázis	Diszperziós közeg	Elnevezés
folyadék	gáz	
szilárd	gáz	
gáz	folyadék	
folyadék	folyadék	
szilárd	folyadék	1. 2.
gáz	szilárd	
folyadék	szilárd	
szilárd	szilárd	

- (4) Definiálja a felületi feszültséget és adja meg legalább egy lehetséges mértékegységét! Soroljon fel három felületi feszültség mérésre szolgáló módszert!
- (5) Milyen molekulák építik fel az asszociációs kolloidokat? Miben különböznek a klasszikus oldatoktól?
- (6) Írja fel a Langmuir izoterma-egyenletet! Nevezze meg a benne szereplő mennyiségeket és adja meg azok mértékegységét!
- (7) Rajzolja fel egy homodiszperz és egy heterodiszperz kolloid diszperz rendszer részecskeméret eloszlását jellemző méreteloszlási függvényeket!
- (8) Jellemezze a kolloid rendszereket stabilitásuk szerint!
- (9) Milyen típusú stabilizátorokat használunk a kolloid állapot fenntartásához?
- (10) Hány cm^3 $0,800 \text{ mg/dm}^3$ koncentrációjú NaCl-oldatot kell pipettával kimérnünk egy $50,00 \text{ cm}^3$ -es mérőlombikba, hogy az elkészített NaCl-oldat koncentrációja $0,08 \text{ mg/dm}^3$ legyen? Mekkora az elkészített oldat anyagmennyiségi koncentrációja NaCl-ra nézve?

5. Minta zárthelyik

A) Zárthelyi kérdések az előadások anyagból (ZH1 és ZH2)

Letölthető <http://www.uni-miskolc.hu/~kemszori/> oldalról (Előadás kérdések ZH1 és ZH2).

B) Zárthelyi „beugró” kérdések a laboratóriumi gyakorlatokon (beugróZH)

A laboratóriumi gyakorlathoz tartozó jegyzetben (letölthető <http://www.uni-miskolc.hu/~kemszori/> oldalról) minden laboratóriumi gyakorlat végén megtalálhatóak „beugró” kérdések.

C) Záró zárthelyi dolgozat a laboratóriumi gyakorlatokból (gyakZH)

A laboratóriumi gyakorlathoz tartozó jegyzetben (letölthető <http://www.uni-miskolc.hu/~kemszori/> oldalról) minden laboratóriumi gyakorlat végén megtalálhatóak „beugró” kérdések.

6. Egyéb követelmények

A kurzus eredményes teljesítése a félév során a kötelező óralátogatásokon túlmenően minimum heti 2 óra egyéni felkészülést (ismétlést, gyakorlást) igényel.

Miskolc, 2019. szeptember 5.

Dr. Szóri Milán
tantárgyjegyző